

โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

World View in Folktales of Tai Lue People in Chiang Kham District, Phayao Province

เอี่ยมพร จรนามล¹

Uamporn Jorngamon¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และเพื่อศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทลื้อที่สะท้อนจากนิทานพื้นบ้าน

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาทางคติชนวิทยา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกวิทยากรชาวไทลื้อที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ตามคุณสมบัติที่กำหนด จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้านไทลื้อจากการสัมภาษณ์วิทยากรชาวไทลื้อ โดยการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และจดบันทึกข้อมูลที่ไม่สามารถบันทึกได้ด้วยเสียงและภาพ แล้วนำมาจัดประเภทนิทานไทลื้อ และวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวไทลื้อที่สะท้อนจากนิทาน

ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมุขตลก นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา นิทานเกี่ยวกับสัตว์ และนิทานคติสอนใจ

ด้านโลกทัศน์พบว่านิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สะท้อนโลกทัศน์ 6 ด้าน ได้แก่ โลกทัศน์เรื่องอำนาจ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ โลกทัศน์เรื่องสุขภาพ โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติ และโลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

คำสำคัญ : โลกทัศน์, นิทานพื้นบ้าน, ไทลื้อ, อำเภอเชียงคำ, จังหวัดพะเยา

Abstract

The purposes of the study are to collect and categorize folktales derived from Tai Lue people in Chiang Kham District, Phayao Province and to examine world view of Tai Lue people through their folk tales.

The study uses folklore methods in which the subjects are drawn from the selected Thai Lue resource people who live in Tambon Yuan, Chiang Kham District, Phayao Province. The interview with the subjects focused on Tai Lue folktales is used to collect the data, recorded, photo taking, and field note taking invisible data. The folktales then are categorized in to their types and analyzed in terms of Tai Lue's world view through folklore.

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

¹ Section of Thai Language, School of Liberal Arts, University of Phayao, Phayao Province 56000

E-mail : uampon@hotmail.com

Received: 1 June 2013; Accepted: 25 December 2013

The results of the study reveal that Thai Lue folklores can be categorized into five types, namely jests, explanatory tale, fairy tale, animal tale and fable.

Based on Tai Lue's world view, it is found that the folklores in Chiang Kham Districts, Phayao Province reflect six aspects, namely power, belief, fable, health, nature and other ethnic groups.

Keywords: World View, Folk tales, Tai Lue, Chiang Kham District, Phayao Province

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

คนไทยมักมีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน นิทานเป็นเรื่องเล่าประเภทหนึ่งที่แต่ละกลุ่มชนต่างมีประจำถิ่นของตน ซึ่งการเล่านิทานมักเป็นไปตามความเชื่อ คตินิยม จารีตประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชน อาจกล่าวได้ว่านิทานเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เป็นกระจกสะท้อนความคิดของคนในสังคมนั้น ๆ สอดคล้องกับทฤษฎีของนักมนุษยวิทยาและนักคติชนวิทยาที่เชื่อว่าวรรณกรรมนิทานนอกจากมีบทบาทสำคัญในด้านให้ความสนุกสนานแก่ผู้ฟังและผู้เล่าแล้ว ยังสะท้อนสภาพสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมและความเชื่อ อีกด้วย

คำว่า นิทาน กิ่งแก้ว อรรถากร [1] ได้ให้ความหมายในเชิงคติชนวิทยาว่า หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมาจนถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งซึ่งส่วนมากจะถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ ส่วนใหญ่นิทานมุขปาฐะจะถ่ายทอดเรื่องราวโดยใช้ถ้อยคำที่ธรรมดาเป็นที่เข้าใจง่ายแก่ผู้ฟังโดยทั่วไป อาจกล่าวได้ว่านิทานมุขปาฐะเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบทอดกันมานานและไม่ทราบที่มาที่แน่ชัดเพราะเป็นการเล่าจากความจำที่ได้ฟังต่อ ๆ กันมาเป็นทอด ๆ บางเรื่อง ได้มีการแพร่กระจายอย่างกว้างขวางและเมื่อไปอยู่ในท้องถิ่นใดก็จะมีการปรับเนื้อหาให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ทางสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ

ชาวไทลื้อ เป็นชนชาติที่มีประเพณีสืบทอดทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับวรรณกรรมนิทาน ดังจะเห็นได้จากที่ สุชาติ ภูมิบริรักษ์ [2] ได้รวบรวมนิทานไทลื้อในมณฑลยูนนานซึ่งมีมากกว่า 500 บท อันแสดงให้เห็นว่าชาวไทลื้อนิยมการเล่านิทานสืบทอดกันมาช้านานโดยชาวไทลื้อนั้นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทอาศัยอยู่ที่เขตสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ชาวไทลื้อได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่น

ฐานตามหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคเหนือด้วยเหตุผลทางการเมืองระหว่างรัฐตามนโยบาย “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ในปัจจุบันชาวไทลื้อได้กระจายกันตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ และจังหวัดลำปาง

จังหวัดพะเยามีชาวไทลื้ออาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่อำเภอเชียงคำ ซึ่งชาวไทลื้อที่นี้ยังคงรักษารักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนไม่ว่าจะเป็นด้านสถาปัตยกรรม ด้านศาสนา ด้านภาษาและวัฒนธรรมดังจะเห็นได้จากการจัดงานสืบสานตำนานไทลื้อเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ.2538 ที่ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นับได้ว่าที่แห่งนี้คือหนึ่งจุดศูนย์กลางของชาติพันธุ์ไทลื้อของเมืองเชียงคำ นอกจากนี้ที่ตำบลหย่วน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยายังมีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมไทลื้อ เพื่อเป็นที่จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้เครื่องแต่งกายและเอกสารไทลื้อต่าง ๆ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า ชาวไทลื้อ ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมไทลื้อและร่วมกันสืบทอดวัฒนธรรมอย่างสามัคคี

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ชาวไทลื้อที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ยังคงมีการเล่านิทานอยู่ในกลุ่มของตนเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นการสั่งสอนให้คนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมนิทานเหล่านี้จะเรียกกันว่า “นิทานพื้นบ้าน” การศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่การเข้าใจวัฒนธรรมประเพณี ความคิดและความเชื่อของคนในสังคม ซึ่งการศึกษานิทานพื้นบ้านโดยการเก็บข้อมูลจากวิทยากรโดยตรงจะทำให้เข้าใจผู้เล่ามากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะสังเกตได้จากอากัปกิริยา อวัจนภาษาต่าง ๆ ที่แสดงออกมาสอดคล้องกับประกอบนิมมานเหมินท์ [3] ได้แสดงทฤษฎีเรื่องของการศึกษานิทานพื้นบ้านไว้ว่า ตามหลักวิชาคติชน

วิทยานิทานพื้นบ้านที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาควรเป็นนิทานที่เป็นมุขปาฐะเก็บจากการเล่าจริง ๆ โดยรักษาถ้อยคำสำนวนของผู้เล่าไว้ทั้งหมด ข้อมูลดังกล่าวนี้จะช่วยให้เห็นลีลาในการเล่า บริบทหรือสถานการณ์ในการเล่า ฯลฯ เมื่อนำคำสัมภาษณ์ที่ได้จากผู้เล่ามาฟังประกอบด้วยกันจะช่วยให้อธิบายนิทานพื้นบ้านได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง

อนึ่ง การศึกษานิทานพื้นบ้านจะช่วยให้เข้าใจความคิดหรือโลกทัศน์ของคนในสังคมนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะโลกทัศน์กับวรรณกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน จะเห็นได้ว่าหากมีการศึกษาโลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา นอกจากจะเป็นการรวบรวมนิทานพื้นบ้านไว้แล้ว ยังเป็นเครื่องมือที่จะทำให้เราเข้าใจว่าชาวไทลื้อมองโลกรอบตัวเขาอย่างไร ในทางตรงกันข้ามหากไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเก็บไว้และนำนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อมาศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ จะเป็นการสูญเสียข้อมูลทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งไปอย่างน่าเสียดาย

อย่างไรก็ตามได้มีผู้ที่ศึกษาวรรณกรรมไทลื้อคือ ชำนาญ รอดเหตุภัย [4] นับระยะเวลาตั้งแต่ครั้งที่ศึกษาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 36 ปีผ่านมาแล้ว โดยได้นำนิทานมาวิเคราะห์ด้านเนื้อหาเพื่อจัดประเภทของนิทาน และได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวไทลื้อเพียงบางส่วนเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะรวบรวมนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ ในปัจจุบันเพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทลื้อที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการรวบรวมนิทานพื้นบ้านซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญไว้ไม่ให้สูญหายแล้ว ยังทำให้ทราบถึงมุมมองและแนวคิดของชาวไทลื้อที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัดพะเยา อันจะนำมาสู่ความสงบสุขของสังคมโดยส่วนรวมอีกด้วย

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อจัดประเภทและวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการศึกษา

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร ตำรา และบทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. คัดเลือกวิทยากรผู้ที่มีความรู้ และมีความสามารถในการเล่านิทาน โดยต้องมีคุณสมบัติดังนี้คือ เป็นชาวไทลื้อโดยกำเนิด มีอายุ 50 ปี ขึ้นไป และปัจจุบันอาศัยอยู่ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
3. ทำการเก็บข้อมูลด้วยวิธีทางคติชนวิทยา โดยทำการบันทึกเสียงและบันทึกภาพในการบันทึกข้อมูลพร้อมกับการจดบันทึกเพิ่มเติม
4. ถ่ายเทบทบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำแล้วนำมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทยกลาง เพื่อให้ผู้อ่านโดยทั่วไปเข้าใจมากยิ่งขึ้น
5. รวบรวมนิทานแล้วจัดเป็นหมวดหมู่ตามลักษณะเนื้อหา และวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
6. สรุปผลการวิจัย เรียบเรียง และนำเสนอผลการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญมิให้สูญหายไป
2. เสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องการมองโลกของชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยึดมั่นและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีไว้ได้อย่างเหนียวแน่น
3. เป็นแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นและเผยแพร่วรรณกรรมพื้นบ้านอันมีค่าของชาวไทลื้อให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

4. เพื่อให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ผลการศึกษา

1. นิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สามารถจำแนกประเภทตามลักษณะเนื้อหาได้ 5 ประเภท ได้แก่ นิทานมุขตลก นิทานอธิบายเหตุ นิทานปรัมปรา นิทานเกี่ยวกับสัตว์ และนิทานคติสอนใจ

1.1 นิทานมุขตลก เป็นการเล่าเรื่องที่เน้นความสนุกสนาน แฝงไปด้วยความแปลกมหัศจรรย์ที่อาจไม่ใช่สภาพความเป็นจริง เมื่อฟังแล้วได้ความบันเทิงและขำขัน ส่วนมากเป็นเรื่องหยาบโลนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ หรือเรื่องความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เช่น เรื่องของพระกับเด็กวัด พ่อตากับลูกเขย สามีกับภรรยา เป็นต้น ดังตัวอย่างนิทานพื้นบ้านไทลื้อที่เป็นเรื่องขำขันที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทลื้อมักให้ความสำคัญในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ จะเห็นได้จากเนื้อหาในนิทานพื้นบ้านไทลื้อหลายเรื่องที่กล่าวถึงกิจกรรมทางเพศ ซึ่งเรื่องลักษณะนี้มักจะใช้เป็นเรื่องเล่าในวงสุราเพื่อความสนุกสนานและตลกขบขันหลังจากเลิกจากงาน

ดังเช่นเรื่อง “รักษาเมีย” เป็นเรื่องของสองสามีภรรยาคนหนึ่งที่อยู่กันมานาน วันหนึ่งภรรยาเกิดความเบื่อหน่ายในชีวิตการแต่งงานจึงไม่ยอมรับประทานข้าวปลาอาหาร สามีจึงออกอุบายหลอกภรรยาว่าจะตัดด้วยวะเพศของตนเองทั้งภรรยาเกิดนึกเสียตายขึ้นมาทันที สามีจึงปลอมว่าไม่เป็นไรเพราะเพื่อนของเขาสามารถทำสิ่งนั้นแทนได้ เมื่อภรรยาได้ยินดังนั้นก็รับประทานอาหารได้มากขึ้น มีผิวพรรณผุดผ่องมีน้ำมีนวลขึ้นอย่างน่าอัศจรรย์ใจ

นอกจากนิทานมุขตลกที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศแล้ว ยังมีนิทานมุขตลกที่มีเนื้อหาไม่หยาบโลน ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม เช่น เรื่อง “ครูบากับเชียงเมียง” เป็นเรื่องของพระที่ถูกศิษย์วัดกลั่นแกล้งต่าง ๆ นานา เช่น ศิษย์วัดถูกพระสั่งให้ไปเก็บกวาดขี้หมา เขาจึงแกล้งเอาน้ำอ้อยมาวางเป็นก้อน ๆ แล้วกินอย่างเอร็ดอร่อยเมื่อพระเห็นเช่นนั้นจึงอยากกินบ้าง จึงสั่งให้ศิษย์วัดนำ

หมามาตีให้ขี้ออกมาแล้วพระก็เก็บกิน พระแปลกใจว่าทำไมขี้หมาไม่อร่อยเหมือนเดิม คือ มีรสขม ๆ ผาด ๆ หรืออีกตอนหนึ่งเป็นตอนที่พระฉนงบอนที่ชาวบ้านนำมาถวาย จึงถามศิษย์วัดว่าแกงบอนแสนอร่อยนี้ได้จากที่ไหน ศิษย์วัดก็ตอบว่ามาจากในรูทวารของควาย ถ้ามันจะอุจจาระก็ให้มือล้วงเอา พระจึงล้วงเข้าไปในรูทวารควาย รูทวารบีบรัดมือของพระไว้ แล้วก็ลากพระวิ่งไปถึงกลางทุ่งนา สุดท้ายพระต้องมรณภาพอย่างน่าเวทนา

นิทานลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพระกับศิษย์วัดที่ตรงข้ามจากสภาพความเป็นจริงที่ศิษย์วัดจะต้องเคารพเทิดทูน บูชา และอยู่ในโอวาทของพระ ทั้งนี้เนื่องจากการเล่านิทานสามารถเล่าได้ด้วยจินตนาการ จึงสามารถปรุงแต่งเรื่องราวได้ตามใจของผู้เล่า ผู้วิจัยจึงสันนิษฐานว่านิทานครูบากับเชียงเมียง อาจเป็นตัวอย่างนิทานมุขตลกตัวอย่างหนึ่งที่ชาวไทลื้อใช้เล่าเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความกตัญญูระหว่างชนชั้น เมื่อมีนิทานเป็นพื้นที่ในการแสดงออกจึงเป็นวิธีหนึ่งในการปลดปล่อยความในใจผู้เล่า ฉะนั้นผู้เล่าจึงเปลี่ยนตัวละครที่ถูกกดขี่คือศิษย์วัดเป็นตัวละครที่มีความฉลาดเหนือกว่าพระ ทำให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานและตลกขบขันเมื่อได้ฟัง

1.2 นิทานอธิบายเหตุ เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ อธิบายสาเหตุของความเชื่อต่าง ๆ ในสังคม เช่น อธิบายที่มาของสำนวน อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ อธิบายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นต้น ดังเช่น นิทานอธิบายเหตุเรื่อง “เจ้าผีน้อย” ที่แสดงให้เห็นถึงเรื่องความเชื่อของชาวไทลื้อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับการเคี้ยวหมากว่าถ้าจะเคี้ยวหมากจะต้องเคี้ยวบริเวณปลายแหลม ๆ ทั้ง เพราะเชื่อว่ามันมีพิษเนื่องจากมีนิทานเล่าสืบต่อกันมาว่าในหมู่บ้านหนึ่งมีตัวบางชอบส่งเสียงร้อง และเมื่อใดที่ตัวบางส่งเสียงร้องก็จะเป็นสาเหตุให้คนในหมู่บ้านนั้นล้มป่วยและตายในที่สุด ตัวบางจึงถูกตัดลิ้นและโยนทิ้งไปตกอยู่บนปลายใบพลู ดังนั้นคนแก่ที่เคี้ยวหมากในปัจจุบันก่อนจะเคี้ยวใบพลูก็จะเคี้ยวบริเวณปลายแหลม ๆ ทั้ง เพราะเชื่อว่าเป็นลิ้นบางมีพิษ

1.3 นิทานปรัมปราเป็นนิทานเรื่องยาวที่สมมติขึ้นว่าเกิดขึ้นที่ใดที่หนึ่ง มักมีโครงเรื่องสลับซับซ้อนทำให้ผู้ฟังสนุกสนาน ตื่นเต้นและจินตนาการตามไปด้วย บางเรื่องเป็นเรื่องที่ผิดไปจากธรรมชาติ เช่น ตัวละครในนิทานอาจไม่ใช่มนุษย์ธรรมดาซึ่งมักจะมีคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ศัตรูแพ้ยอาทิ มีอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ยกตัวอย่างเช่น นิทานเรื่อง “พระเจ้าหงส์หิน” เป็นเรื่องของภรรยาของเจ้าเมืองที่ถูกภรณยาน้อยวางแผนใส่ร้ายว่าคลอดลูกเป็นสุนัข พร้อมทั้งโยนลูกของนางลงจากปราสาท เหล่าเทพยดาได้รับเอาลูกของนางไปเลี้ยงบนสวรรค์และตั้งชื่อให้ว่า “หงส์หิน” บรรดาภรณยาน้อยใส่ความนางว่าเป็นกาลีณีบ้านเมืองจึงถูกเนรเทศออกจากเมือง เมื่อเจ้าหงส์หินเติบโตขึ้นกลายเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์มาก ด้วยความดีและบุญบารมีท้ายที่สุดพระเจ้าหงส์หินก็ได้เป็นเจ้าเมืองต่อพระบิดา และภรณยาน้อยทั้ง 6 คนก็ถูกประหารชีวิต

1.4 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ เป็นนิทานที่มีตัวละครเป็นสัตว์บางเรื่องก็มีมนุษย์ปนอยู่ด้วย แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นสามารถพูดโต้ตอบกันได้ เสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ เช่น นิทานเรื่อง “หมาขนคำ” เป็นเรื่องราวของสองพี่น้องที่มีแม่เป็นสุนัข คนน้องชื่อบัวตองเป็นลูกกตัญญู คนพี่ชื่อบัวตุมเป็นลูกอกตัญญู คนพี่แต่งงานไปแล้วไม่กลับมาเยี่ยมแม่กับน้องอีกเลย ส่วนคนน้องเจ้าเมืองพาไปอยู่ในวังพร้อมกับแม่ที่เป็นสุนัข ภายหลังบัวตุมทราบเรื่องจึงเกิดความริษยาแกล้งเปลี่ยนตัวกับน้องและไล่น้องกับแม่ไปอยู่ที่เดิม บังเอิญที่นั่นมีแมงสึหุ้ทำตาเป็นผีมานอนอยู่ บัวตองก็ช่วยกระโดดทับ ผีก็แตกยุบลง ยุบลง แล้วก็หาย แมงสึหุ้ทำตาก็ตีใจ มอบทองให้แก่บัวตอง พอพานเข้าเจ้าเมืองรู้ว่าคนที่อยู่ด้วยไม่ใช่บัวตอง ก็ออกตามหาบัวตองจนพบและเชิญบัวตองเข้ามาอยู่ในเมืองดังเดิม แล้วก็ไล่มัวตุมไป เจ้าเมืองได้นำทองที่แมงสึหุ้ทำตา มอบให้บัวตองมาสร้างปราสาทให้นางบัวตองอยู่กับแม่ ต่อมาสุนัขตายปรากฏว่าร่างกายของสุนัขได้กลายเป็นทอง

1.5 นิทานคติสอนใจ เป็นนิทานที่มีเรื่องขนาดไม่ยาวนัก การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน แนวคิดที่ปรากฏในนิทานคือคุณค่าของจริยธรรมและผลของการประกอบกรรมดีและกรรมชั่ว ได้แก่ ความกตัญญูรู้คุณ

การเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ และอื่น ๆ ดังตัวอย่าง นิทานคติสอนใจเกี่ยวกับเรื่องความกตัญญูรู้คุณ เรื่อง “ทุกชะตะ ไอร้อยชอด” เป็นเรื่องของชายขอทานที่สวมเสื้อและกางเกงขาดส่วนใดขาดก็เอาเชือกผูกไว้จนเป็นปมไปทั้งผืนผ้า ชาวเมืองจึงเรียก “ไอร้อยชอด” เมื่อได้เงินมาจากการขอทานก็เอาใส่กระบอกไม้ไผ่เรื่อย ๆ พ่อแม่โกรธเกลียดไอร้อยชอดเพราะคิดว่าไอร้อยชอดเกิดมาแล้วเป็นต้นเหตุทำให้พ่อแม่ยากจนจึงไล่ออกจากบ้าน เขาคิดถึงพ่อแม่จึงแอบกลับไปบ้านเอากระบอกไม้ไผ่ที่มีเงินเต็มแล้วไปหย่อนไว้ พ่อแม่กลับจากทำไร่ทำสวนมาเห็นกระบอกไม้ไผ่ผาดูคิดว่าเทวดาเอากระบอกเงินมาให้ อาณิสสที่ไอร้อยชอดทำส่งผลให้มีทรัพย์สมบัติจนกลายเป็นเศรษฐี เมื่อพญาเจ้าเมืองตาย ชาวบ้านชาวเมืองเห็นว่า ไอร้อยชอดเป็นเศรษฐีที่มีศีลธรรม เหมาะที่จะเป็นพญาเจ้าเมือง จึงพากันมาขอให้ขึ้นครองเมือง จากนั้นไอร้อยชอดได้ไปขอให้พ่อกับแม่เข้าไปอยู่ในวังด้วย เขาพูดกับพ่อแม่ว่าท่านเป็นผู้เมตตาให้กำเนิดลูก แต่ลูกมีกรรมต้องพลัดพรากไป แต่ก็ยังระลึกถึงพระคุณของพ่อแม่ จึงขอทานแล้วเอาเงินใส่กระบอกไม้ไผ่ให้พ่อแม่ให้ท่านเข้าใจว่าเป็นเทวดามาโปรด ด้วยอาณิสสนี้ทำให้ลูกได้เป็นพญาเจ้าเมือง วันนี้จะมารับพ่อแม่ไปอยู่ในวังเมื่อฟังเช่นนั้นพ่อแม่รู้สึกละอายใจที่ขับไล่ลูกออกบ้านจึงบอกว่า “ไม่ไปอยู่วังด้วยหรือ ตอนนี้อะไรเราใกล้ตายแล้ว ขอลูกพญาเจ้าเมืองยกโทษให้ก็ดีแล้ว” ว่าแล้วก็กอดกันร้องไห้สามพ่อแม่ลูก ไอร้อยชอดได้แต่งตั้งให้พ่อแม่เป็นเศรษฐี ตั้งโรงงานในเมืองเขตประเทศของตน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาสองเศรษฐีก็มีความสุขได้เข้าเฝ้าพญาเจ้าเมืองหลายครั้ง จนแก่และตายจากไป พญาเจ้าเมืองก็จัดงานศพให้สมกับเป็นพ่อแม่ของพญาเจ้าเมือง

อนึ่ง นิทานคติสอนใจที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วได้แก่ เรื่อง “ของดีไม่หนีจากเจ้าของ” เป็นเรื่องของสองพี่น้องที่คนหนึ่งเป็นคนชั่วคิดคดโกง โลกมาก ผลสุดท้ายก็ไม่ได้สิ่งใดเลย เรื่องมีอยู่ว่าเศรษฐีคนหนึ่งมีลูกสองคน พี่เป็นคนสัตย์ซื่อ ชอบค้าขายจึงมีฐานะร่ำรวย น้องเป็นคนขี้เกียจใช้จ่ายสมบัติพ่อแม่จนหมด ครั้งหนึ่งพี่ชายชวนน้อง

นั่งเรือข้ามน้ำไปอีกฝั่งหนึ่งเพื่อไปค้าขาย ได้เงินได้ทอง มากก็จะพากันกลับบ้าน น้องชายคิดจะขโมยเงินทองนั้น เอาไว้คนเดียว เขาก็เอาถุงเงินเปล่าใส่ก้อนหิน แล้วก็เอามาเปลี่ยนกับถุงที่ใส่เงิน วางแผนว่าถ้าข้ามน้ำก็จะเอาถุงก้อนหินโยนลงน้ำหลอกพี่ชาย พอข้ามน้ำมากลายเป็นว่าเอาถุงเงินโยนลงน้ำไม่ใช่ถุงก้อนหิน เขาก็ยังไม่รู้แล้วก็แกล้งบอกพี่ชายว่า “เราทำถุงเงินตกน้ำเสียแล้วพี่” พี่เป็นคนใจดีก็เลยบอกว่า “ช่างมันเถอะ ถ้าเราไม่ตายก็ยังมีเงินใหม่ได้ เงินทองเราบางที่มันไม่เสียหาย มันอาจจะกลับมาหาเจ้าของมัน” ตัวน้องรีบกลับไปบ้าน และรีบมาเปิดถุงใส่เงิน จึงรู้ว่าที่จริงตัวเองโยนถุงเงินลงน้ำ รู้สึกเสียตายนมาก ต่อมามีคนหาปลาไปหาปลาตรงที่ถุงเงินหล่น ได้ปลาตัวโตมาเอาไปขายที่ไหนก็ไม่รู้ใครมีเงินซื้อได้เพราะตัวใหญ่ราคาแพง พอไปถึงบ้านเศรษฐีผู้เป็นพี่เศรษฐีมีคนรับใช้จำนวนมาก จึงซื้อไว้เพื่อจะเอามาทำอาหารให้พวกคนรับใช้ของเขา ซ้อมมาแล้วก็มาฆ่าและ แม่ครัวคิดว่าท้องมันใหญ่สงสัยจะมีไข่ ผ่าลงไปไม่ใช่ไข่เป็นถุงเงินกลายเป็นว่าปลาตัวนั้นมันกินถุงเงินนั้นไป นี่แหละที่เขาบอกว่า ของดีไม่หนีจากเจ้าของ

2. โลกทัศน์ที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา มี 6 เรื่อง ได้แก่ โลกทัศน์เรื่องอำนาจ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ โลกทัศน์เรื่องสุขภาพ โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติและโลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

2.1 โลกทัศน์เรื่องอำนาจ เป็นการพิจารณา มุมมองของชาวไทลื้อที่เกี่ยวข้องการมองสังคมแบบมีการบังคับการครอบงำ ความเป็นใหญ่และความเข้มแข็ง เช่น ชาวไทลื้อมองว่าผู้ที่อยู่ในลำดับชั้นสูงกว่าจะมีอิทธิพลในการครอบงำผู้ที่อยู่ในลำดับชั้นที่ต่ำกว่า เช่น ในนิทานเรื่อง “กลีบใจ” ที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่ลูกถูกครอบงำโดยพ่อ ผ่านการใช้การขอร้องในการอธิบายถึงเหตุผลที่จะต้องปฏิบัติตามคำของพ่อ และหากไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับผลร้ายแรง ซึ่งนิทานเรื่องนี้ได้พูดถึงพ่อที่สอนจรรยาบรรณการดีกลองเพื่อไม่ให้ลูกถูกโจรลักปล้นระหว่างทางกลับบ้าน แต่ลูกไม่เชื่อจึงเป็นเหตุให้ถูกปล้นกลางทาง และสุดท้ายลูกก็กลับใจทำตามคำสอนของพ่อ ดังตัวอย่าง

“...ปะพ่อ เอากลองมา ลูกจะตี ได้กลองก็ดี หล่ม หล่ม หล่ม ตีไม่มีจิงหะ พ่อก็บอกว่า ลูก...ถ้าตีกลองแบบนี้ หากโจรมันได้ยินมันก็จะรู้ว่าเราตีกลองมาคนเดียว มันจะออกมาขวางเรา ให้ตีแบบเสียงกลองทหารนั่น ถ้าโจรมันได้ยินโจรมันก็จะกลัวไม่กล้ามาขวางเรา ทีนี้โจรก็ได้ยินเสียงก็บอกว่า เออ เสียงกลองนี้มันมีคนตีมาแค่คนเดียว ก็พากันมาขวางทาง โจรมากันสองสามคน เอามาให้หมดข้าวของเงินทอง... ตั้งแต่ นั้นมา ลูกชายถึงจะคิดได้ ฟังคำสอนของพ่อ”

อนึ่ง ในสังคมไทยลื้อ เรื่องพ่อตากับลูกเขย เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการมองโลกว่า ผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิตมาก่อนย่อมเป็นผู้ที่มีสิทธิ์แสดงอำนาจที่เหนือกว่า ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “พ่อตากับลูกเขยตัดต้นไม้” ที่แสดงให้เห็นว่าลำดับชั้นที่เหนือกว่า (พ่อตา) ย่อมมีประสบการณ์ในทุกๆ ด้านมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า (ลูกเขย) หรือที่สำนวนไทยเรียกว่าอาบน้าร้อนมาก่อน ดังตัวอย่าง

“...พ่อตาก็ถามว่า ลูก เข้านี้เราไปช่วยกัน ตัดต้นไม้ด้วยกันดีไหม มันมีต้นไม้ต้นจั่วอยู่แค่สองต้นลูกจะตัดต้นไม้ ลูกเขยก็รีบตอบทันที ไอ้พ่อผมก็เอาต้นจั่วสิ พ่อตาก็หัวเราะ ปะลูก ตัดต้นไม้แล้วห้ามมาเปลี่ยนกับพ่อนะ เอาขวานคนละอัน ไม่เสร็จ ไม่กินข้าวเช้านะ ลูกเขยคงคิดว่าต้นไม้จั่วตัดง่าย พ่อตาดัดโปะโปะ ฟันเข้าทุกที ทุกที ลูกเขยก็เอาบั้ง ตัดโปะ ก็ต้องมางัดขวานออกอยู่อีก พอฟันโปะ ก็ติดอีก...”

นอกจากนี้ยังมีนิทานที่แสดงให้เห็นถึงการท้าทายอำนาจ โดยการใช้สติปัญญาและความเฉลียวฉลาดในฐานะอำนาจประเภทหนึ่ง เพื่อลองเชิงหรือย้อนแย้งกับอำนาจหลัก ดังปรากฏในนิทาน “ครูบากับเชียงเมียง” ที่สะท้อนให้เห็นว่าคนรับใช้ของครูบามีสติปัญญาและความเฉลียวฉลาดมากกว่า ซึ่งโดยสถานะของครูบา (อำนาจหลัก) ที่ได้รับการยกย่องจากสังคมว่าเป็นผู้ทรงความรู้ ความสามารถ และมีสติปัญญาที่หลักแหลม ยังถูกเชียงเมียง (อำนาจใหม่) ที่มีสถานะด้อยกว่าท้าทายอำนาจ ดังตัวอย่าง

“เชียงเมียงเป็นคนรับใช้ของครูบา เชียงเมียงชอบคำครูบา มีครั้งหนึ่ง มีคนเอาข้าวงาตำอ้อยมาถวาย เชียงเมียงก็แกล้งเอาไปโปรยในวิหาร ปันเป็นลูกกลม ๆ แล้วครูบาก็ไปเห็น ก็บอกว่าเชียงเมียงมี

ทำไมไม่ทำความสะอาดวิหาร รกจริง ๆ มีแต่ขี้หมา เออ เตี้ยก่อน ผมจะทำความสะอาดให้เอง ก็เก็บกิน เก็บกิน ครูบาเห็นก็ถามว่า โอ้ว...อร่อยหรือ กินขี้หมาอร่อย หรือ โอ้ว...อร่อยมากครูบา ครูบามาชิมดูใหม่ ครูบาก็หยิบกิน โอ้ว...อร่อย ขี้หมาตัวนี้อร่อยนี้ พรุ่งนี้เอามาซื้ออีกนะ ว่าอย่างนั้น รุ่งขึ้น เชียงเมียงก็ไปมัดหมาดำมา มัดมาถึงในวิหารก็เอาไม้ตี หมาก็ขี้ออกมา หมาขี้ก็รีบบอกครูบา ครูบาซื้อออกมาอีกแล้ว มาสิ ถ้าจะกิน ครูบาก็หยิบกินก่อนหนึ่ง กินก็บอกว่า ป้าด...รอบนี้ผัด ขม ๆ ผัด ๆ ว่าอย่างนั้น...”

2.2 โลกทัศน์เรื่องความเชื่อ ชาวไทลื้อมีความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นความจริงและความเชื่อบางอย่างอาจสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ ในขณะที่ยังไม่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ไม่มีการพิสูจน์ความจริงของเรื่องนั้น ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องป่าและสัตว์ป่าที่ชาวไทลื้อมองว่าป่าเป็นสถานที่ที่เต็มไปด้วยอันตราย ไม่น่าไว้วางใจ ลึกลับซับซ้อน อีกทั้งยังมีสัตว์ป่ามากมายที่ไม่คุ้นเคย และอาจส่งผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ได้ เป็นที่น่ากลัวแก่มนุษย์ก็ได้ ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “ข่าลือ” ที่ว่า

“เมื่อก่อนนั้น มันเป็นป่า มีครูผู้หญิงคนหนึ่ง เดินไปสอนนักเรียน มีลิงใหญ่ ลิงตัวนั้นมาขวางทาง มาจับครูดนนั้น อ้อมเข้าป่าไป จากนั้นก็เอาขึ้นไปไว้บนต้นไม้ สร้างที่อยู่ให้บนต้นไม้ หักเอากิ่งไม้มาทำที่อยู่ โอ้ว...ใหญ่ ที่จริงมันจะเอาไปเป็นเมียอยู่มาเกือบปี ก็เลยมีลูก มีลูกกับลิงอยู่ตัวหนึ่ง ลูกนางนั้นแหละ”

นอกจากนี้ชาวไทลื้อยังมีความเชื่อเกี่ยวกับตำนานที่เล่าขานมาตั้งแต่อดีต เรื่องราวเหล่านี้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยถ่ายทอด หรืออธิบายเรื่องราวที่ไม่มีหลักทางวิทยาศาสตร์มารองรับ ให้สามารถหาคำอธิบายมารองรับต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้ ดังเช่น นิทานเรื่อง “กบกินดวงจันทร์” ได้อธิบายเหตุผลที่เกิดปรากฏการณ์กบกินดวงจันทร์ว่าเกิดจากสองพี่น้องคู่หนึ่ง ดังตัวอย่าง

“มีสองพี่น้อง แม่หญิงทั้งคู่ พี่ชอบทำอาหาร แต่น้องขี้เกียจ อยู่มาวันหนึ่ง พ่อแม่กลับบ้านไปค้าขายสั่งไว้ให้ช่วยกันดูแลบ้านเรือนให้ดี... พี่ก็ทำตามแม่สั่งไปหาฟัน กลับมาก็มาตักน้ำใส่ตุ่ม แล้วก็ไปเก็บบอนมา

แกง น้องสาวก็มาเล่นกับพี่ เอาทัพพี ไปแกว่งเล่น โยนเล่น พี่ขี้เกียจไม่ให้..เล่นไปเล่นมา ผลักกันตกชานตายทั้งคู่ พ่อแม่กลับมา ก็พบเป็นศพเมื่อสองพี่น้องตายไป ก็เกิดเป็นกบกินดวงจันทร์ เจอกันเมื่อไหร่ ก็อมกันไว้เกือบมืด...”

ความเชื่อเรื่องโชครະตา ก็เป็นอีกความเชื่อหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของโชครະตาว่าสามารถเนรมิตสิ่งที่ไม่คาดคิดให้เกิดขึ้นได้เช่น ทำให้คนกลายเป็นเศรษฐี หรือเป็นยาจกได้ในชั่วข้ามคืน ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “จนไม่รู้จักรวย” ที่สะท้อนภาพของชายยากจนคนหนึ่ง ที่แม้ว่าจะมีเทวดามาโปรดอย่างไร ก็ไม่สามารถรวยขึ้นมาได้ เข้าทำนองบุญมีแต่กรรมบังดังตัวอย่าง

“...เทวดาก็ยังไม่ยอมแพ้ วันพรุ่งนี้จะไปทางนั้นอีก ท่านก็เอาทองคำมาหย่อนด้านหน้าอีก มันจะมาชนเอง ถ้ามันมาชนก็เอาไปขายก็จะมีเงินขึ้นมา ชายคนนั้นก็ไป อ้า...เรานี้ก็แขนขาดี จะไปขอข้าวเขา กลัวเขาไม่ให้ ทำขาลีบ เดินต่ำสูง ต่ำสูง ก็ไปพลาด หัวไม่ชนทองคำก้อนนั้นอีก ก็ไม่ได้ ท่านก็ไม่มาโปรดอีก จนตาย ก็ยากจนจนตาย ท่านมาโปรดถึงสองครั้งก็ไม่ถูกตัวทำไม่ดีแบบนั้น ถ้าไปตรง ๆ ก็จะไปชนทองคำก็ได้แล้ว ก็เลยยากจนไม่รู้จักรวย”

การศึกษานิทานพื้นบ้านไทลื้อยังทำให้เห็นว่าชาวไทลื้อมีความศรัทธาในเรื่องพิธีกรรม ซึ่งพิธีกรรมที่กล่าวถึงนี้เป็นกรกระทำที่คนเราสมมติขึ้น เป็นขั้นตอนที่มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ทำให้เกิดความสบายใจ และมีขวัญกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “ข่าลือ” ที่กล่าวถึงพิธีรับขวัญ บัดเคราะห์ให้กับครูผู้หญิงคนหนึ่งหลังจากที่ถูกกลืนใหญ่จับไปเป็นเมียอยู่ในป่า ดังตัวอย่าง

“...นายพรานก็เอาผ้าขาวม้าให้นางนั้นห่ม เอาเสื้อให้ใส่ ก็พากลับบ้าน มาถึงบ้านก็มาหาพ่อแม่ ก็ทำพิธีรับขวัญ บัดเคราะห์ให้ นางนั้นก็กลับไปเป็นครูเหมือนเดิม”

2.3 โลกทัศน์เรื่องคติสอนใจ ในฐานะที่นิทานเป็นเรื่องเล่าที่เล่าสืบต่อกันมาจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชนชาตินั้น ๆ นอกจากเหตุผลทางด้านความบันเทิงแล้วสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะต้อง

พิจารณาประกอบด้วย ก็คือ แนวคิด คติสอนใจ ที่จะได้รับจากนิทานเรื่องนั้น ๆ ซึ่งในนิทานไทยก็ได้อะทอนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในเชิงคติสอนใจไว้หลายข้อ เช่น คติสอนใจเรื่องให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว ดังตัวอย่างในนิทานเรื่อง “ตะเข็บขึ้นกระท่อม” ได้สะท้อนให้เห็นว่าความพยายามในการทำร้ายใครก่อน โดยที่เขายังไม่ได้ทำอันตรายอะไรกับเรา อาจนำมาซึ่งสิ่งที่คาดไม่ถึงและเป็นอันตรายที่ใหญ่หลวงกว่า ดังตัวอย่าง

“...อะไรไม่รู้เสียงแซดซิด แซดซิดมาทางด้านหลัง ดูไปปรากฏว่าเป็นตะเข็บ กระท่อมนั้นมัดด้วยดอก ดูตะเข็บมันก็ได้มาตรงเสาแล้ว ถอดมีดออกมาพอกแกสิ ภูจะเล่นให้มึงสักทีหนึ่ง พันลงไป พันไปโดนดอกที่มัดเสา ดอกขาด กระท่อมพัง ตกลงทั้งคน ทั้งตะเข็บ...”

คติสอนใจเรื่องคนติดก้นน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ในนิทานเรื่อง “นางสิบสอง” ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงการรอดพ้นจากภัยอันตรายของลูกนางสิบสองที่เกือบจะต้องสังเวยชีวิตไปเป็นอาหารให้กับลูกนางยักษ์ แต่คนทำดียอมได้ดี จึงมีพระฤาษีคอยให้ความช่วยเหลือดังตัวอย่าง

“...ได้ข้าวสุก ข้าวสารมันเอาไปให้แม่ ให้ป้า ที่นี้นางยักษ์มันรู้ เอ...วันหลังมันจะมาเอาชนะเราแน่เลย ก็เขียนจดหมายแขวนคอม้าเสียแล้วก็ส่งว่าให้เจ้าเอาจดหมายนี้ไปสุดหัวห้วยหัวร่องนั้นนะ มันมีบ้านอยู่ที่นั่นหลังหนึ่งแหละ ให้เอาไปให้ที่นั่นนะ ที่จริงเป็นที่อยู่ของนางเบนสะกานี... ไปถึงกลางทาง มันก็ไปพักงีบหลับไป ฤาษีออกมาไม่มา มาเห็นหนังสือแขวนอยู่คอม้าก็ว่า เอ...มันหนังสืออะไรนะ พระฤาษีก็เอามาอ่าน ดู อ้า...มันบอกว่า ถ้าชายคนนี้ไปถึงกลางวันให้เบนสะกานีกินกลางวัน ถ้าไปถึงกลางคืนให้เบนสะกานีกินกลางคืนอย่างนี้ พระฤาษีก็โยนทิ้งเสีย ก็เขียนใส่ใหม่ ว่า ถ้าชายคนนี้ไปถึงกลางคืนให้เบนสะกานีเอาเป็นผัวกลางวัน ถ้าไปถึงกลางวันให้เบนสะกานีเอาเป็นผัวกลางวัน แล้วก็ผูกไว้ที่คอม้า... ชายคนนั้นก็ตื่นมาก็ขี่ม้าไป ที่นี้ไปถึงเบนสะกานีมาอ่าน โอ...แม่หาผัวมาให้นางนั้นก็สวยด้วย เป็นคนลูกครึ่งยักษ์กับคน เบนสะกานีก็เอาเป็นผัว คิดว่าแม่หาผัวให้วุ่น...”

คติสอนใจเรื่องชื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน ดังนิทานเรื่อง “พระยานกระยางกับปู” ที่สะท้อนโลก

ทัศน์นี้ผ่านตัวละครนกกระยางที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อคำสัญญาที่ให้ไว้กับปูว่าจะพาไปอยู่ในที่ที่มีน้ำสมบูรณ์ และสุดท้ายก็ต้องมาพบจุดจบด้วยความตาย ดังตัวอย่าง

“...ไปเห็นปู ปูเอ๋ย เธออยู่นี้ก็ไม่มีน้ำ เราจะย้ายเธอไปอยู่บึงนั้น จะทำอย่างไรไป โอ...นั้นหนีบคอเรานี้ก็ได้ ก็หนีบคอนกกระยางไป นกกระยางบินไป ที่จริงไม่ได้เอาไปปล่อยหรอก ไปก็ไปที่เดิม ไปก็เอาไปกิน แต่ปูมันเห็นขึ้นกมี้แต่กางปลา ก็บอกว่า โอ...พระยานกระยางไม่สัตย์ซื่อ จะเอากูมากินนี่หว่า ปูมันพูด แล้วก็บอกว่าให้เอากูไปส่งที่เดิม ถ้าไม่เอาไปส่งที่เดิมเราจะหนีบคอแกนะ นกกระยางก็เอามา เอามาส่งที่เดิม ปูก็คิดว่า เอ...นกกระยางนี้มันไม่ดี หลอกปลาไปปล่อย แต่เอาไปกิน เอาเราไปอีกก็จะเอาไปกิน เราก็จะฆ่ามันเสีย ปูก็หนีบคอนกกระยางแรงขึ้น แรงขึ้น นกกระยางก็ดิ้นตายเสีย”

2.4 โลกทัศน์เรื่องสุขภาพนิทานไทยได้อะทอนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในประเด็นเกี่ยวกับสุขภาพที่สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างสภาวะอันสมบูรณ์ของภาวะทางกาย จิต จิตวิญญาณ และสังคม ซึ่งชาวไทยได้อะทอนเรื่องสุขภาพไว้ในลักษณะดังต่อไปนี้

เหล่านี้คือโอสถแก้ปวด ในนิทานเรื่อง “เหล่าแก้ว” ได้สะท้อนให้เห็นว่าวิธีการดูแลสุขภาพให้สมบูรณ์แข็งแรงนั้น จะต้องได้นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ และการค้นพบวิธีหมักเหล้าจากธรรมชาติโดยบังเอิญ ก็กลายเป็นโอสถชนิดหนึ่งที่ทำให้คนดื่มเข้าไปแล้วเกิดอยากพักผ่อนง่วงนอน จนทำให้อาการปวดเมื่อยตามร่างกายหายไป ดังตัวอย่าง

“...นายพรานไปหาของป่าฟังเสียงนกดังเจี๊วเจี๊ว ในป่านั้นดูก็เห็นนกกินน้ำ ย่อง ๆ เข้าไปดูนกตัวหนึ่ง ดูมันบินไปกินในโพรงไม้นั้น พอกินเสร็จก็ออกไปจับกิ่งไม้ แปปเดียวก็ไปกินอีก กินน้ำในโพรงนั้น กินเสร็จดูกลับเหมาตกลงมา เดียวก็ตกลงมาอีก นายพรานก็ดูอย่างเดียว ไม่ฆ่าไม่จับ ไม่ยิง ดูมันชิวมันไปกินน้ำอะไรกัน ครู่เดียวมันหายเมา บินออกไป ตัวหนึ่งหายเมาก็บินออกไป อีกตัวตกลงมาอีกเป็นอยู่อย่างนี้ตลอด นายพรานก็ว่า เออ...มันเป็นน้ำอะไร จะขึ้นไปดูสักหน่อย นายพรานก็ขึ้นไปดู โอ้ว...น้ำ เขียว ๆ ใส ๆ นกกินได้ยังไม่ตาย เราจะกินดูสักหน่อย นายพรานก็

เอาไปตองตักดื่ม ตักดื่มสามครั้ง ลงมา โอ้...เมมาแล้ววังนอนหลับไป นอนหลับตื่นขึ้นมาก็คาย...”

นอกจากนี้ในเรื่องสุขภาพชาวไทลื้อยังมองว่าจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ดังที่สะท้อนผ่านนิทานเรื่อง “พ่อเฒ่าซาขอมะทอห้าว” ที่เจ็บป่วยด้วยอาการหาเหยียดไม่ได้ แต่ก็สามารถหายได้เองเมื่อได้ฟังคำที่สนุก จนตกลงมาด้านล่างเป็นเหตุให้เกิดความอับอาย และลืมนึกว่าตนเจ็บป่วยอยู่ลุกขึ้นวิ่งได้และหายจากอาการเจ็บป่วยโดยปริยาย ดังตัวอย่าง

“...พ่อหนานก็เล่าว่าอยู่ด้านล่าง พ่อเฒ่าซาขอมะทอห้าว ฟังแล้ว เขาอ่านคำอยู่ด้านล่างก็ค่อย ๆ ไส่หัวออกมา คำเขาก็สนุกขึ้นเรื่อย ๆ เขาอยากเห็น อยากฟัง ไส่หัวออกมา บังเอิญไทยวันนั้นตกลงตรงที่คนเยอะ ก็ไม่คิดถึงว่า แข่งตัวเองติดกับต้นไม้ รีบลุกขึ้นวิ่ง ที่มันติดกันก็หนีออกจากกัน เลือดไหลเป็นทาง โอ้ว ถ้าไม่มีคนมาเล่าคำ เขาก็คงจะยังไม่ดี”

2.5 โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติชาวไทลื้อมองธรรมชาติในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมจริง มีความเชื่อมโยงกับชีวิตของมนุษย์ ช่วยปรับสมดุลให้กับสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด สามารถทำให้ชีวิตทุกชีวิตอยู่รอดได้ด้วยตัวของตัวเอง ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “พ่อทิ้งลูก” ที่สะท้อนให้ว่าธรรมชาติจะสามารถทำให้ลูกของเขามีชีวิตรอดได้ตามธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

“มีครอบครัวยากจนจนครอบครัวหนึ่ง พ่อทำงานอย่างไรก็ไม่พอที่จะเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย จึงจะเอาลูกไปปล่อยป่า... มองไปทางไหนก็ไม่เห็นพ่อนั่งรออย่างไรพ่อก็ไม่มาสักที พอถึงเวลากินข้าว ก็ไปหากินผลไม้ ทำอยู่อย่างนี้ จนเริ่มมีขน มีหาง กลายเป็นลิงเสีย”

2.6 โลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ชาติพันธุ์ไทลื้อมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปพรรณ (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย มีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมไปพร้อมกันเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวบุคคลและชาติพันธุ์ของตน แต่ในขณะเดียวกันนิทานไทลื้อก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง

กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในสถานะที่ด้อยกว่าชาติพันธุ์ของตน ได้แก่ แมว ขมู และชาวเขา

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อพบว่าชาวไทลื้อมองกลุ่มชาติพันธุ์แม่ว่ามีความเป็นอื่นแตกต่างจากพวกของตน มีความน่ารังเกียจ ความสกปรก ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ดังนิทานเรื่อง “เล่ห์ของยาบุญ” ดังตัวอย่าง

“...พ่อเฒ่าจันทร์มีเพื่อนเป็นแมวคนหนึ่ง บ้านแมวมันอยู่บนเขา เพื่อนแมวชอบมาเที่ยวหาพ่อจันทร์ประจำ เขาก็เอาพริก มาแบ่งให้เพื่อนจันทร์นั้น แมวมันจะเหม็นกลิ่นตัว ส่วนแม่เฒ่าบุญเขาไม่ชอบกลิ่นตัว โอ้...อย่าจันทร์แบบนี้ก็จะเอาเป็นเพื่อนอีกหรือ เราไม่ชอบจริง ๆ...”

อนึ่ง ชาวเขา ในมุมมองของชาวไทลื้อ คือเป็นคนซื่อ ไม่ทันคน ดังนิทานเรื่อง “เพื่อนชาวเขา เพื่อนคนเมือง” เป็นเรื่องเพื่อนคนเมืองหลอกเพื่อนชาวเขาว่าจะแต่งงาน แต่ไม่รู้วิธีการทำลูก เพื่อนชาวเขาจึงให้เมียมาสอนเพื่อนคนเมือง ดังตัวอย่าง

“...ไปเห็นเมียเพื่อนสวยมาก คิดว่าวิธีการใดจะได้นอนกับเมียเพื่อนชาวเขา ที่นี้พ่อคิดได้แล้ว ก็บอกเพื่อนชาวเขาว่า อีกไม่กี่วันเราจะแต่งงานแต่ยังไม่จะทำอย่างไรให้มีลูก อยากให้เพื่อนสอนสักหน่อยจะได้ไหม เพื่อนชาวเขาได้ยินอย่างนั้น ก็เรียกเมียเข้ามาหา แล้วบอกเมียว่าช่วยสอนให้เพื่อนสักครั้งมันอยากได้ลูกเมียก็ได้ยินแล้วก็พาไปที่นอนแล้วก็สอนกันไปจนเสร็จ...”

อีกชาติพันธุ์หนึ่งที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ คือ ขมู ในนิทานเรื่อง “ผีเกิดกับขมู” ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาติพันธุ์ขมูเป็นคนฉลาดแกมโกงอยู่พอสมควร แต่ถึงอย่างไรก็ไม่ฉลาดเท่าๆกับผีเกิด ดังตัวอย่าง

“...ลูกผีเกิดป่วย มันไปหาขมู ให้ขมูดูดวงให้ ขมูบอกว่า ต้องเอาหมูไปเลี้ยงผีที่โพรงต้นไม้ใหญ่ เอาเนื้อเอาตับต้มแล้วก็เอาใส่ลงไปในโพรงต้นไม้ ส่วนที่เหลือมึงเอาไปกินเสีย ผีเกิดรู้ทัน เลยเอาหินไปก่อไฟรอบต้นไม้ ขมูพาลูกเมีย เข้าไปนั่งรอในโพรงต้นไม้ หวังว่าจะได้กินเนื้อกินตับหมู พวกมันนั่งเฝ้า ถึงเวลาผีเกิดตีฟักหมัน แล้วส่งเสียงวิ๊ด ๆ คล้ายหมู แล้วก็

จุดไฟ เติมโพรงไม้ ไฟไหม้ต้นไม้เรื่อย ๆ ฝ่ายขมุเริ่มร้อนก็ส่งเสียงออกมาว่า “ขอขึ้นบนไฟลงกันโอะ”

จากการศึกษาโลกทัศน์ที่สะท้อนผ่านนิทานไทลื้อทั้งทำให้มองเห็นภาพของบุคคล สังคม และแนวคิดของชาวไทลื้อส่วนใหญ่ ว่าเป็นชนชาติที่มักจะมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสังคมรอบตัวในลักษณะการให้แง่คิด และคติสอนใจ ดังจะเห็นได้จากการจัดประเภทของโลกทัศน์ที่ปรากฏความถี่ของโลกทัศน์เรื่องการให้คติสอนใจมีมากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องของความเชื่อ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมักจะเกิดควบคู่กับสังคมบุคคลในลักษณะที่ยังยึดถือความเป็นธรรมชาติ และยังขาดเหตุผลในเชิงประจักษ์ในการอธิบายถึงปรากฏการณ์ต่าง ๆ และอีกหนึ่งโลกทัศน์ที่มีปรากฏเป็นจำนวนมากคือเรื่องของอำนาจ อันเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาจากลำดับชั้นระดับบนที่ได้กระทำ หรือสั่งการมายังลำดับชั้นระดับล่าง เพื่อก่อให้เกิดการบังคับปฏิบัติ และสร้างความถูกต้องชอบธรรม นอกจากนี้ก็ยังปรากฏโลกทัศน์เรื่องสุขภาพ เรื่องธรรมชาติ และเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่นปะปนอยู่

อภิปรายผล

จากคำกล่าวของชาเพียร์-วอร์ฟ [5] ที่ว่ามนุษย์มิได้มีชีวิตอยู่ตามลำพังในโลกที่เป็นกลาง หรือในโลกที่เต็มไปด้วยกิจกรรมทางสังคม แต่มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อำนาจของภาษาที่ตนเองพูด โดยภาษาที่แต่ละกลุ่มชนใช้กันอยู่จนเป็นนิสัย เป็นผู้สร้างโลกที่แท้จริงขึ้นโดยที่เราไม่รู้สึกรู้ตัว ทำให้เรามองเห็น ได้ยิน และรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างที่เป็นอยู่ โดยไม่ทันสังเกตว่าเราได้ถูกภาษากำหนด กรอบงำ เลือกตีความหมายของการรับรู้เหล่านั้นอย่างไรทางเลือก ซึ่งเป็นที่มาของการศึกษาด้านโลกทัศน์ผ่านนิทานพื้นบ้านไทลื้อ โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการทำ ความเข้าใจ เพราะหากว่าภาษามีบทบาทในการกำหนดสร้างความเป็นจริงขึ้นมาชุดหนึ่งแล้ว การกระทำ การรับรู้ หรือการมองโลกที่เกิดขึ้นทั้งหมด จึงสามารถสะท้อนผ่านภาษาได้เป็นอย่างดี

นิทานพื้นบ้านไทลื้อ ในฐานะเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาจากปากต่อปาก ผ่านยุคหนึ่งสู่อีกยุคหนึ่ง ผ่านคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนถึงเป็นมรดกทาง

วัฒนธรรม และในขณะเดียวกัน นิทานพื้นบ้านก็คือภาษารูปแบบหนึ่งที่ได้ทำหน้าที่สะท้อนการมองโลกของคนไทลื้อในด้านต่าง ๆ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงโครงเรื่องและแก่นเรื่องของนิทานพื้นบ้านดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่ามีลักษณะร่วมกันกับนิทานในชนชาติไทยหลายเรื่อง อย่างเช่น เต้าน้อยของคำ มีลักษณะเดียวกันกับปลาบู่ทอง ส่วนกะต๋าปา ก็มีลักษณะเดียวกันกับเชียงเมี่ยง และศรีธนญชัย และนางผมหอมก็มีลักษณะเดียวกันกับช้างโพงนางผมหอม ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้อาจจะบอกได้เช่นกันว่านิทานเหล่านี้ปรากฏลักษณะร่วมในการมองโลกของคนชนชาติไทและไทยที่คล้ายคลึงกัน เช่น เรื่องของบุญ-กรรมในทางพุทธศาสนา ที่ว่าทำดีย่อมได้ดี หรือคนดีตกน้ำไม่ไหลตกไฟไม่ไหม้ ที่ปรากฏในเรื่องเต้าน้อยของคำ เป็นต้น

การใช้ภาษาผ่านนิทานพื้นบ้าน ก็สามารถใช้เป็นพื้นที่ในการปลดปล่อยชนชั้นที่ถูกกดขี่ได้อีกทางหนึ่งด้วยเช่นกัน อาทิ เชียงเมี่ยง และศรีธนญชัย เป็นตัวอย่างสำหรับพื้นที่แห่งการระบายออกซึ่งความคับข้องใจ การที่ไม่สามารถกระทำต่อชนชั้นที่เหนือกว่าได้ ดังนั้น การใช้นิทานเป็นสื่อกลางในการระบายออก และเลือกที่จะให้ชนชั้นสูง เช่น พระ หรือกษัตริย์ มีชะตากรรม และจุดจบที่มีแต่หายนะ หรือถูกทำให้กลายเป็นตัวตลก ก็อาจเป็นวิธีการปลดปล่อยความคับข้องใจที่แยบยล

นิทานพื้นบ้านบางเรื่อง ก็สามารถเป็นทางออกสำหรับความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยเฉพาะนิทานประเภทเรื่องพ่อตา - ลูกเขย เมียหลวง - เมียน้อย เช่น เรื่องพ่อตากับลูกเขยตัดต้นไม้ และเรื่องหงส์หิน ย่อมสะท้อนความขัดแย้งในครอบครัวชนชาติไทและไทย ซึ่งเป็นครอบครัวขยายและครอบครัวซ้อน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าเนื้อหาของนิทานมีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงในสังคมนั้น ๆ อย่างลึกซึ้ง ความตึงเครียดระหว่างพ่อตาลูกเขย เมียน้อยเมียหลวงต้องเป็นเรื่องสำคัญมาก นิทานจึงได้เลือกหยิบประเด็นนี้มานำเสนอเป็นเรื่องหลัก และในชีวิตจริงบุคคลที่มีความขัดแย้งกันอาจจะไม่มีทางออก นิทานจึงทำหน้าที่ลดความตึงเครียดในครอบครัวลงได้

นิทานพื้นบ้านที่เป็นประเภทมุขตลก เป็นทางออกของความกดดันจากกฎระเบียบสังคมได้ดีอีก

เอาไปตองตักดื่ม ตักดื่มสามครั้ง ลงมา โอ้...เมมาแล้ววังวนนอนหลับไป นอนหลับตื่นขึ้นมาก็หาย...”

นอกจากนี้ในเรื่องสุขภาพชาวไทลื้อยังมองว่าจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว ดังที่สะท้อนผ่านนิทานเรื่อง “พ่อเฒ่าชาขอมะทอห้าว” ที่เจ็บป่วยด้วยอาการหาเหยียดไม่ได้ แต่ก็สามารถหายได้เองเมื่อได้ฟังคำที่สนุก จนตกลงมาด้านล่างเป็นเหตุให้เกิดความอับอายและลืมนึกว่าตนเจ็บป่วยอยู่ลุกขึ้นวิ่งได้และหายจากอาการเจ็บป่วยโดยปริยาย ดังตัวอย่าง

“...พ่อหนานก็เล่าคำวอยู่ด้านล่าง พ่อเฒ่าชาขอมะทอห้าว ฟังคำว เขาอ่านคำวอยู่ด้านล่าง ก็ค่อย ๆ โผล่หัวออกมา คำวก็สนุกขึ้นเรื่อย ๆ เขาอยากเห็น อยากฟัง โผล่หัวออกมา บังเอิญโกยงวันนั้นตกลงตรงที่คนเยอะ ก็ไม่คิดถึงว่า ข้างตัวเองติดกับต้นชา รีบลุกขึ้นวิ่ง ที่มันติดกันก็ฉีกออกจากกัน เลือดไหลเป็นทาง โอ้ว ถ้าไม่มีคนมาเล่าคำว เขาก็จะยังไม่ดี”

2.5 โลกทัศน์เรื่องธรรมชาติชาวไทลื้อมองธรรมชาติในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพแวดล้อมจริง มีความเชื่อมโยงกับชีวิตของมนุษย์ช่วยปรับสมดุลให้กับสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด สามารถทำให้ชีวิตทุกชีวิตอยู่รอดได้ด้วยตัวของตัวเอง ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง “พ่อหังลูก” ที่สะท้อนให้ว่าธรรมชาติจะสามารถทำให้ลูกของเขามีชีวิตอยู่รอดได้ตามธรรมชาติ ดังตัวอย่าง

“มีครอบครัวยากยากจนครอบครัวหนึ่ง พ่อทำงานอย่างไรก็ไม่พอที่จะเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย จึงจะเอาลูกไปปล่อยป่า... มองไปทางไหนก็ไม่เห็นพ่อนั่งรอรอย่างไรพ่อก็ไม่มาสักที พอถึงเวลากินข้าว ก็ไปหากินผลไม้ ทำอยู่อย่างนี้ จนเริ่มมีขน มีหาง กลายเป็นลิงเสีย”

2.6 โลกทัศน์เรื่องกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ชาติพันธุ์ไทลื้อมีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดเดียวกัน และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพและรูปพรรณ (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย มีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมไปพร้อมกันเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ให้ตัวบุคคลและชาติพันธุ์ของตน แต่ในขณะเดียวกันนิทานไทลื้อก็ได้สะท้อนให้เห็นถึง

กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในสถานะที่ด้อยกว่าชาติพันธุ์ของตน ได้แก่ แมว ขมุ และชาวเขา

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านของชาวไทลื้อพบว่าชาวไทลื้อมองกลุ่มชาติพันธุ์แม้ว่ามีความเป็นอื่นแตกต่างจากพวกของตน มีความน่ารังเกียจ ความสกปรก ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ดังนิทานเรื่อง “เล่ห์ของยาบุญ” ดังตัวอย่าง

“...พ่อเฒ่าจันทร์มีเพื่อนเป็นแมวคนหนึ่ง บ้านแมวมันอยู่บนเขา เพื่อนแมวชอบมาเที่ยวหาพ่อจันทร์ประจำ เขาก็เอาพริก มาแบ่งให้เพื่อนจันทร์นั้น แมวมันจะเหม็นกลิ่นตัว ส่วนแม่เฒ่าบุญเขาไม่ชอบกลิ่นตัว โอ้...อ้ายจันทร์แบบนี้ก็จะเอาเป็นเพื่อนอีกหรือ เราไม่ชอบจริง ๆ...”

อนึ่ง ชาวเขา ในมุมมองของชาวไทลื้อ คือเป็นคนซื่อ ไม่ทันคน ดังนิทานเรื่อง “เพื่อนชาวเขา เพื่อนคนเมือง” เป็นเรื่องเพื่อนคนเมืองหลอกเพื่อนชาวเขาว่าจะแต่งงาน แต่ไม่รู้วิธีการทำลูก เพื่อนชาวเขาจึงให้เมียมาสอนเพื่อนคนเมือง ดังตัวอย่าง

“...ไปเห็นเมียเพื่อนสวยมาก คิดว่าวิธีการใดจะได้นอนกับเมียเพื่อนชาวเขา ที่นี้พ่อคิดได้แล้ว ก็บอกเพื่อนชาวเขาว่า อีกไม่กี่วันเราจะแต่งงานแต่ยังไม่จะทำอย่างไรให้มีลูก อยากให้เพื่อนสอนสักหน่อยจะได้ไหม เพื่อนชาวเขาได้ยินอย่างนั้น ก็เรียกเมียเข้ามาหา แล้วบอกเมียว่าช่วยสอนให้เพื่อนสักครั้งมันอยากได้ลูกเมียก็ได้ยินแล้วก็พาไปที่นอนแล้วก็สอนกันไปจนเสร็จ...”

อีกชาติพันธุ์หนึ่งที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านไทลื้อ คือ ขมุ ในนิทานเรื่อง “ผีเกิดกับขมุ” ที่สะท้อนให้เห็นว่าชาติพันธุ์ขมุเป็นคนฉลาดแกมโกงอยู่พอสมควร แต่ถึงอย่างไรก็ไม่ฉลาดเท่ากับผีเกิด ดังตัวอย่าง

“...ลูกผีเกิดป่วย มันไปหาขมุ ให้ขมุดูดวงให้ ขมุบอกว่า ต้องเอาหมูไปเลี้ยงผีที่โพรงต้นไม้ใหญ่ เอาเนื้อเอาตับต้มแล้วก็เอาใส่ลงไปในโพรงต้นไม้ ส่วนที่เหลือมึงเอาไปกินเสีย ผีเกิดรู้ทัน เลยเอาฟันไปก่อไฟรอบต้นไม้ ขมุพาลูกเมีย เข้าไปนั่งรอในโพรงต้นไม้ หวังว่าจะได้กินเนื้อกินตับหมู พวกมันนั่งเฝ้า ถึงเวลาผีเกิดตีพริกหม่น แล้วส่งเสียงวิ๊ด ๆ คล้ายหมู แล้วก็